

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

за II півріччя 2023 року

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
2023

Зміст

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

I. Правові позиції Верховного Суду

1.1. Справи у сфері житлового права	3
1.2. Справи у сфері зобов'язального права	6
1.3. Справи у сфері речового права	14
1.4. Справи у сфері спадкового права	16
1.5. Справи у сфері цивільного процесу	19

Редактор:
Шкварко В. І.

Контакти:
04070, м. Київ, вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет НААУ з питань цивільного права та процесу
Голова Комітету:
Простибоженко О.С.

Електронна пошта:
o.prostybozhenko@mail.unba.org.ua

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 12.07.2023 у справі №334/8158/17 (провадження №61-3442св23)

КЦС ВС вказав, у разі якщо особу звільнено у зв'язку з переведенням за взаємною згодою сторін, то за нею залишається право безстрокового найму квартири й вона і її сім'я не можуть бути виселені без надання іншого житлового приміщення.

За положеннями статті 47 Конституції України кожен має право на житло.

Держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону.

Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Згідно зі статтею 8 Конвенції кожен має право на повагу до свого приватного та сімейного життя, до свого житла та кореспонденції.

Кожній особі, окрім інших прав, гарантовано право на повагу до її житла, яке охоплює насамперед право займати житло, не бути виселеною чи позбавленою свого житла.

За статтею 160 СК України місце проживання дитини визначається за місцем проживання батьків.

Відповідно до частини першої статті 6 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» встановлено обов'язок батьків або інших законних представників зареєструвати місце проживання новонародженої дитини протягом трьох місяців з дня державної реєстрації народження.

Статтею 825 ЦК України врегульовано розірвання договору найму житла.

Згідно зі статтею 109 ЖК України виселення із займаного жилого приміщення допускається з підстав, установлених законом. Виселення проводиться добровільно або в судовому порядку. Громадянам, яких виселяють з жилих приміщень, одночасно надається інше постійне жилає приміщення, за винятком виселення громадян при зверненні стягнення на жилі приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення. Постійне жилає приміщення, що надається особі, яку виселяють, повинно бути зазначено в рішенні суду (частини перша, друга цієї статті).

У статті 114 ЖК України передбачено підстави виселення з наданням громадянам іншого жилого приміщення.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112287777>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 06.11.2023 у справі №296/8558/21 (провадження №61-1311сво23)

Визнання відповідного суб'єктивного права (права на приватизацію) та зобов'язання вчинити дії щодо розгляду заяви про оформлення передання квартири у приватну власність у контексті цієї справи є належним та ефективним способом захисту порушених прав.

[Стаття 47 Конституції України](#) гарантує кожному право на житло. Держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Згідно зі [статтею 345 ЦК України](#) фізична або юридична особа може набути право власності на майно у разі приватизації державного та комунального майна у порядку, встановленому законом.

Договір є обов'язковим для виконання сторонами ([стаття 629 ЦК України](#)).

З урахування факту дотримання та виконання позивачем умов договору найму у нього виникло право вимагати передання йому у власність спірної квартири і таке право ґрунтується насамперед на принципі свободи договору (статті [3, 627 ЦК України](#)) та загальному імперативі про обов'язковість договору до виконання сторонами ([стаття 629 ЦК України](#)).

Якщо уповноважений орган, створений місцевою державною адміністрацією, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, організація, установа, у повному господарському віданні або оперативному управлінні яких перебуває державний житловий фонд, зволікають із винесенням відповідних рішень, вони мають бути зобов'язані вжити усіх визначених законодавством заходів щодо приватизації та розглянути заяву про передання спірного житла у приватну власність особи.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115201851>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.12.2023 у справі №521/7073/21 (провадження №61-1350св23)

Верховний Суд зазначає, що при виселенні з іпотечного майна, придбаного не за рахунок кредиту і забезпеченого іпотекою цього житла в судовому порядку, відсутність постійного житлового приміщення, яке має бути надане особі одночасно з виселенням, є підставою для відмови в позові про виселення.

Відповідно до частини першої статті 316 ЦК України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Згідно з частиною першою статті 317 ЦК України власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном.

Відповідно до статті 328 ЦК України право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Згідно з частиною четвертою статті 156 ЖК України до членів сім'ї власника належать особи, зазначені в частині другій статті 64 цього Кодексу, а саме подружжя, їхні діти і батьки. Членами сім'ї власника може бути визнано й інших осіб, якщо вони постійно проживають разом з ним і ведуть з ним спільне господарство.

У справі, що розглядається, спір виник із приводу того, що банк як новий власник, який набув право власності на предмет іпотеки у позасудовому порядку, не може користуватися своєю власністю, оскільки попередні співвласники, які втратили право власності на житло, відмовляються виселятися з нього.

Верховний Суд зазначає, що вимога про визнання відповідачів такими, що втратили право користування житловим приміщенням у разі її задоволення, має наслідком позбавлення відповідачів права на житло та відповідно їх виселення. Проте таке позбавлення права повинно не лише відповідати закону, але й бути виправданим, необхідним для захисту прав позивача та співмірним із тим тягарем, який у зв'язку із втратою житла покладається на сторону відповідача, оскільки позбавлення житла будь-якої особи є крайнім заходом втручання у права на житло.

Доводи касаційної скарги про те, що на момент звернення із позовом житлове приміщення вже не було предметом іпотеки і суди помилково застосували статтю 109 ЖК України, є безпідставними, оскільки позивач набув право власності на спірний будинок у порядку, визначеному Законом, тому питання про втрату права на користування житлом його колишніх власників повинно вирішуватися відповідно до цього Закону.

Таким чином, виселення особи з житла у зв'язку зі зверненням стягнення на предмет іпотеки має відбуватись із дотриманням гарантій, передбачених положеннями статті 109 ЖК України.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115712714>

Зобов'язальне право

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2023 у справі №2-1268/11 (провадження №14-2цс23)

Порука – це строкове зобов'язання, і незалежно від того, встановлено договором або законом строк його дії, його вплив припиняє відповідне право кредитора.

Одним із видів акцесорного зобов'язання є порука (частина перша [статті 546 ЦК України](#)).

Відповідно до частин першої та третьої [статті 553 ЦК України](#) за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручителем може бути одна або кілька осіб.

Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки (частина друга [статті 554 ЦК України](#)).

Припинення поруки пов'язане, зокрема, із закінченням строку її чинності.

Відповідно до частини першої [статті 251 ЦК України](#) строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Разом з тим з настанням певної події, яка має юридичне значення, законодавець пов'язує термін, який визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати ([статті 251, 252 ЦК України](#)).

Строк, передбачений частиною четвертою [статті 559 ЦК України](#), є преклюзивним, тобто його закінчення є підставою для припинення поруки, а отже, і для відмови кредиторів в позові у разі звернення до суду. Цей строк не можна поновити, зупинити чи перервати. Суд зобов'язаний самостійно застосовувати положення про строк, передбачений вказаним приписом, на відміну від позовної давності, яка застосовується судом за заявою сторін. Якщо поручитель поза межами строку помилково виконає уже фактично неіснуючий обов'язок, він може за своїм вибором вимагати повернення виконаного як безпідставно набутого кредитором.

З огляду на преклюзивний характер строку поруки та зумовлене цим припинення права кредитора на реалізацію забезпеченого порукою зобов'язання застосоване у другому реченні частини четвертої [статті 559 ЦК України](#) словосполучення «пред'явлення вимоги» до поручителя протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання як умови чинності поруки слід розуміти як пред'явлення кредитором у встановленому законом порядку протягом зазначеного строку саме позовної, а не будь-якої іншої вимоги до поручителя. Це твердження не позбавляє кредитора можливості пред'явити до поручителя іншу письмову вимогу про погашення заборгованості боржника, однак і в такому разі кредитор може звернутися з такою вимогою до суду лише протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112406151>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.07.2023 у справі №910/16820/21 (провадження №12-44гс22)

ВП вказала межі відповідальності та застосування частини 2 статті 625 ЦК України до виплат, які покладені на МТСБУ.

Як визначає [стаття 39 ЗУ](#) «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», бюро є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування відповідальності за шкоду, заподіяну третім особам. Участь страховиків у МТСБУ є умовою здійснення діяльності щодо обов'язкового страхування відповідальності.

МТСБУ вступає у правовідносини щодо відшкодування шкоди замість страховика, якого визнано банкрутом і ліквідовано із встановленням недостатності його майна для виконання зобов'язань за укладеними ним договорами страхування, лише із встановленням цих обставин та звернення до бюро потерпілої особи за таким відшкодуванням. Тобто бюро у межах цих правовідносин гарантує отримання лише відшкодування шкоди потерпілою від дорожньо-транспортної пригоди особою.

[Положення ЗУ](#) «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» не містять правових підстав покладення на МТСБУ такого ж обсягу зобов'язань за договорами страхування, який мав страховик, що ліквідований, та який набуває правонаступник у разі здійснення правонаступництва відповідно до пункту 20.1 [статті 20 ЗУ](#) «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», а отже, і правових підстав відповідальності МТСБУ за неналежно виконаними/невиконаними цим страховиком зобов'язаннями у вигляді нарахувань, передбачених [статтею 625 ЦК України](#).

У разі прострочення виконання МТСБУ грошового зобов'язання зі здійснення регламентної виплати у нього виникає передбачений частиною другою [статті 625 ЦК України](#) обов'язок сплатити кредиторі разом із сумою основного боргу суму інфляційних втрат та три проценти річних від простроченої суми.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112370217>

Зобов'язальне право

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.10.2023 у справі №757/3572/17-ц (провадження №14-37цс22)

Запровадження в банку тимчасової адміністрації та початок процедури його ліквідації не перешкоджають можливості задовольнити позов до такого банку про стягнення з нього боргу за договором банківського вкладу, пені, трьох процентів річних та інфляційних втрат, нарахованих до моменту запровадження.

За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором (частина перша статті 1058 ЦК України).

За договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом зі спливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу (частина третя статті 1060 ЦК України).

Порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання) (стаття 610 ЦК України).

Банк, який прострочив грошове зобов'язання (порушив обов'язок щодо повернення вкладу та сплати за ним процентів), має не лише віддати основний борг за договором банківського вкладу, але й сплатити передбачену частиною п'ятою статті 10 Закону №1023-XII пеню, а також визначені у частині другій статті 625 ЦК України три проценти річних від простроченої суми (якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом) й інфляційні втрати за весь час прострочення.

За змістом пункту 1 частини шостої статті 36 Закону №4452-VI обмеження, встановлене пунктом 1 частини п'ятої цієї статті, не поширюється, зокрема, на зобов'язання банку щодо виплати коштів за вкладами вкладників за договорами, строк яких закінчився. Запровадження в банку тимчасової адміністрації та початок процедури його ліквідації не перешкоджають можливості задовольнити позов до такого банку про стягнення з нього боргу за договором банківського вкладу, пені, трьох процентів річних та інфляційних втрат, нарахованих до моменту запровадження такої адміністрації за договором банківського вкладу, строк якого закінчився до її запровадження. Таке рішення суду є підставою для звернення вкладника за Законом №4452-VI до Фонду та/або його уповноваженої особи із заявою про включення вимог кредитора банку в межах гарантованої суми відшкодування коштів за вкладом до реєстру вкладників, а вимог на суму, що перевищують гарантоване Фондом відшкодування, – до реєстру акцептованих вимог кредиторів банку, які задовольняються з урахуванням черговості, встановленої статтею 52 Закону №4452-VI. Зазначене рішення суду про стягнення з неплатоспроможного банку коштів на таку черговість не впливає і не змінює її.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115598839>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08.11.2023 у справі №206/4841/20 (провадження №14-55цс22)

ВП виснував, що відступлення права вимоги за кредитним договором на користь фізичної особи суперечить положенням частини третьої статті 512 та статті 1054 Цивільного кодексу України, оскільки для зобов'язань, які виникли на підставі кредитного договору, характерним є спеціальний суб'єкт, а саме кредитор – банк або інша фінансова установа.

За частиною першою статті 513 ЦК України правочин щодо заміни кредитора у зобов'язанні вчиняється у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги за яким передається новому кредиторові.

У ЦК України встановлена можливість замінити кредитора у зобов'язанні шляхом відступлення права вимоги новому кредитору, вчинивши відповідний правочин у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги за яким відступається.

Внаслідок послідовного укладення договорів відступлення права вимоги за кредитним договором, укладеним із ОСОБА_1, це право перейшло від ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» до ОСОБА_4.

Відбулася заміна кредитодавця, який є фінансовою установою, що має право на здійснення операцій з надання фінансових послуг, на фізичну особу, яка у будь-якому статусі не наділена правом надавати фінансові послуги, оскільки такі надаються лише або спеціалізованими установами, якими є банки, або іншими установами, які мають право на здійснення фінансових операцій та внесені до реєстру фінансових установ.

Ураховуючи те, що відступлення прав за іпотечним договором могло бути вчинене лише за умови одночасного здійснення відступлення права вимоги за основним зобов'язанням (кредитним договором), а як зазначено вище, таке відступлення на користь ОСОБА_4 було неможливим, тому й відступати право за договором іпотеки ТОВ «ФК «Інвестстандарт» не мало права.

Статтею 7 Закону України «Про іпотеку» передбачено, що за рахунок предмета іпотеки іпотекодержатель має право задовольнити свою вимогу за основним зобов'язанням у повному обсязі або в частині, встановленій іпотечним договором, що визначена на час виконання цієї вимоги, включаючи сплату процентів, неустойки, основної суми боргу та будь-якого збільшення цієї суми, яке було прямо передбачене умовами договору, що обумовлює основне зобов'язання.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115598838>

Розміщення фото у соціальній мережі без обмеження кола користувачів, які переглядають фото, вважається наданням мовчазної згоди на використання такого фото іншими особами.

Статтею 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (стаття 68 Конституції України).

Отже, праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати про особу недостовірну інформацію та таку, що ганьбить її гідність, честь чи ділову репутацію.

У статті 201 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачено, що честь, гідність і ділова репутація є особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством.

Під поширенням інформації потрібно розуміти опублікування її у пресі, передавання з використанням радіо, телебачення чи інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі.

Статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) передбачено, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідним у демократичному суспільстві.

Тлумачення статті 308 ЦК України дає підстави стверджувати, що, за загальним правилом, фотографія, на якій зображено фізичну особу, може бути публічно показана, відтворена, розповсюджена тільки за згодою фізичної особи. Винятком є випадки, за яких фізична особа позувала авторові за плату або ж це викликано необхідністю захисту інтересів зображеної фізичної особи або інтересів інших осіб.

Втім в останньому випадку потрібно враховувати, що використання будь-якої інформації, що посягає на приватність особи, має бути виправдана переважаючим публічним інтересом. Для уникнення неправомірного втручання у приватне життя особи потрібно утриматися від публікації відверто особистих фотографій, якщо тільки це безпосередньо не стосується питання публічного інтересу.

Законодавство не визначає, як має бути оформлена згода фізичної особи на використання фотографії з її зображенням. Тобто, надаючи оцінку існуванню відповідної згоди, потрібно враховувати, що згода може бути надана у письмовому вигляді, усно, а також у формі мовчазної згоди.

Мовчазна згода може проявлятися в тому, що особа знала й бачила, що її знімають на фото чи відеокамеру, але не висловила своїх заперечень щодо проведення зйомок, а також у випадку самостійного розміщення фото чи відеозображення для необмеженого кола користувачів і без зазначення про існування авторських чи суміжних прав на них.

Верховний Суд вважає, що поширення (розміщення) фото у соціальній мережі в інтернеті без обмеження кола користувачів, які можуть переглядати це фото, є публічним показом фото, яке здійснює ця особа самостійно.

Тож використання таких фото є правомірним, адже попереднє поширення (розміщення) у соціальній мережі було публічним і за згодою особи, яка своїми діями зробила таку інформацію відкритою.

У випадку, якщо фото були відкриті лише для певного кола користувачів, то публічного розповсюдження таких фото не було, а отже, їх використання без згоди особи є неправомірним.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112433950>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.10.2023 у справі №754/2449/22 (провадження №61-13205 св 22)

КЦС ВС зазначив, що позикодавець, який сам визначив заборгованість у валюті гривні України, погодився із судовим рішенням, яким таку заборгованість стягнуто з боржника, а боржником виконувалося судове рішення про стягнення такої заборгованості, не має права на стягнення курсової різниці, оскільки визначив зобов'язання у національній валюті, у якій і прийняв його виконання та має право лише на отримання сум, передбачених [статтею 625 ЦК України](#).

Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу (частина перша [статті 16 ЦК України](#)).

Таким чином, порушення, невизнання або оспорування суб'єктивного права є підставою для звернення особи за захистом цього права із застосуванням відповідного способу захисту.

У [статті 509 ЦК України](#) зазначено, що зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Відповідно до [статті 1046 ЦК України](#) за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості. Договір позики є укладеним з моменту передання грошей або інших речей, визначених родовими ознаками.

Сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті (частина друга [статті 524 ЦК України](#)). Якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом (частина друга [статті 533 ЦК України](#)).

Як укладення, так і виконання договірних зобов'язань, зокрема позики, виражених через іноземну валюту, не суперечить законодавству України. У разі отримання у позику іноземної валюти позичальник зобов'язаний, якщо інше не передбачене законом чи договором, повернути позикодавцеві таку ж суму грошей (суму позики), тобто таку ж суму грошових коштів в іноземній валюті, яку він отримав у позику (частина перша [статті 1046](#), частина перша [статті 1049 ЦК України](#); див. також постанову Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі №373/2054/16).

Курсова різниця – це різниця, яка є наслідком відображення однакової кількості одиниць іноземної валюти в національній валюті України при різних валютних курсах.

Вирішуючи спір, суди правильно виходили з того, що у цьому випадку ОСОБА_1, як позикодавець за договором позики від 11 листопада 2016 року відповідно до вимог статей [6](#), [627 ЦК України](#) та реалізуючи право на звернення до суду і принцип диспозитивності щодо можливості самостійно визначити позовні вимоги та спосіб захисту порушеного права, у 2017 році звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення боргу за договором позики від 11 листопада 2016 року, визначивши заборгованість у валюті гривні України, вказавши, що саме 1533720 грн є повним розміром неповернутої позики.

Звертаючись з вимогами про стягнення курсової різниці після ухвалення остаточного рішення у справі про стягнення боргу за договором позики, позивач фактично просить змінити попереднє рішення суду, яким вже вирішено спір між сторонами.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114389835>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.11.2023 у справі №619/1384/21 (провадження №61-8064св23)

Посилання банку на те, що сплачені позичальником кошти зараховувалися банком у порядку черговості, передбаченому [статтею 534 ЦК України](#), зокрема спочатку на погашення процентів, а вже потім на погашення кредиту, не можуть бути підставою для скасування судового рішення, оскільки банк не довів належними доказами узгодження між сторонами сплату, розмір і порядок нарахування процентів, що свідчить про безпідставне направлення банком сплачених позичальником коштів на погашення процентів.

Відповідно до частини першої [статті 1054 ЦК України](#) за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірах та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти (частина перша [статті 1048 ЦК України](#)).

За змістом [статті 634 цього Кодексу](#)

договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією зі сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору.

Оскільки умови договорів приєднання розробляються банком, то повинні бути зрозумілі усім споживачам і доведені до їх відома, у зв'язку із чим банк має підтвердити, що на час укладення відповідного договору діяли саме ці умови, а не інші. Тому з огляду на зміст статей [633, 634 ЦК України](#) можна вважати, що другий контрагент (споживач послуг банку) лише приєднується до тих умов, з якими він ознайомлений.

Згідно з частиною першою [статті 1050 ЦК України](#), якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до [статті 625 цього Кодексу](#).

Обґрунтовуючи право вимоги в цій частині, у тому числі їх розмір і порядок нарахування, крім самого розрахунку кредитної заборгованості за договором від 05 липня 2019 року, банк посилався на витяг із Тарифів обслуговування преміальних кредитних карток Plation, World Black Edition, World Elite, Infinite, VISA Signature; витяг з Умов та правил надання банківських послуг як невід'ємні частини спірного договору.

За таких обставин та без наданих підтверджень про конкретні запропоновані відповідачу Умови та правила банківських послуг, відсутність в анкеті-заяві домовленості сторін про сплату відсотків за користування кредитними коштами, надані банком витяг з Тарифів та витяг з Умов не можуть розцінюватися як стандартна (типова) форма, що встановлена до укладеного з відповідачем кредитного договору, оскільки достовірно не підтверджують вказаних обставин.

Колегія суддів вважає, що витяг з Тарифів обслуговування кредитних карт і витяг з Умов та правил надання банківських послуг в ПриватБанку, які містяться в матеріалах цієї справи, не визнаються відповідачем та не містять її підпису, тому їх не можна розцінювати як частину кредитного договору, укладеного між сторонами 05 вересня 2019 року шляхом підписання заяви-анкети. Отже, відсутні підстави вважати, що сторони обумовили у письмовому вигляді ціну договору, яка встановлена у формі сплати процентів за користування кредитними коштами.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115308570>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 07.12.2023 у справі №209/2249/21 (провадження №61-15013св23)

Ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів, а з метою ухилення від виконання зобов'язань, є неприпустимим.

Згідно з частиною першою статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти.

Частиною першою статті 626 ЦК України передбачено, що договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Згідно з частиною першою статті 627 ЦК України відповідно до статті 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (частина перша статті 628 ЦК України).

Відповідно до частин першої, другої статті 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Частиною другою статті 207 ЦК України передбачено, що правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами).

Відповідно до статті 204 ЦК України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115476439>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 03.07.2023 у справі №369/6092/20 (провадження №61-1447 сво 22)

Продавець товару, вилученого за рішенням суду, повинен відшкодувати покупцю збитки у вигляді дійсної вартості майна, тобто з урахуванням ринкових цін, що існували у місці, де зобов'язання має бути виконане, на день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено договором або законом, а не на день придбання майна.

Відповідно до статті 655 ЦК України за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

У разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав (частина перша статті 661 ЦК України).

Тлумачення вказаних норм закону свідчить про те, що положення статті 661 ЦК України є частиною системи правил про наслідки евікції товару (тобто відсудження у покупця придбаного ним майна, товару на підставі того, що продаж був незаконним).

Унаслідок евікції покупець позбавляється можливості панування над річчю в обсязі, що набувався ним на підставі відповідного договору купівлі-продажу, або обмежується в такому пануванні. А тому не має значення, чи річ витребувана у набувача (покупця) у цілому, чи він лише позбавився статусу одноосібного власника і натомість став співвласником речі у певній частці (чи навіть в режимі спільної часткової власності). Відтак у будь-якому з наведених варіантів є підстави для стягнення збитків із продавця за правилами статті 661 ЦК України.

У статті 661 ЦК України законодавець закріпив право покупця вимагати від продавця відшкодування збитків, завданих продавцю евікцією товару. При цьому спеціальних правил щодо визначення складу та розміру таких збитків стаття 661 ЦК України не містить, фактично відсилаючи до загальних положень статей 22 і 623 ЦК України.

Положення частини третьої статті 623 ЦК України конкретизують загальний принцип повного відшкодування (частина третя статті 22 ЦК України), а тому є справедливими й для будь-яких інших правовідносин, крім зобов'язальних. Оскільки у будь-якому випадку йдеться про те, що кредитор має отримати рішення про присудження відшкодування, реальна грошова цінність якого є адекватною економічній ситуації в суспільстві та цінності відповідних матеріальних благ на момент ухвалення судом відповідного рішення. При ухваленні рішення про стягнення збитків, суд має найбільш повно відновити порушене право кредитора.

Отже, суд має підстави визначити розмір збитків саме за правилами другого речення частини третьої статті 623 ЦК України, якщо на момент ухвалення рішення відповідні ціни істотно зросли порівняно з датою подання позову.

Застосування цього правила здійснюється не за ініціативою суду (що було б порушенням: принципу диспозитивності процесу), а лише за позовом кредитора (позивача).

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112058227>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.10.2023 у справі №388/339/20 (провадження №61-5979св22)

КЦС ВС вказав, що якщо представник вчинив правочин не в інтересах довірителя, а у своїх власних, то це є підставою для визнання такого правочину недійсним.

Представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє (частина перша статті 237 ЦК України).

Згідно з частинами першою та третьою статті 244 ЦК України представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю.

Довіреність є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Правочин, вчинений представником, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє (стаття 239 ЦК України).

Зокрема, ОСОБА_1 уповноважив ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на отримання на його ім'я свідоцтва про право власності на земельну ділянку та надав право користування та розпорядження цією ж земельною ділянкою за ціною та на умовах за своїм розсудом, при цьому всі істотні та факультативні умови договорів, зокрема, але не виключно, строк дії договорів оренди та розмір орендної плати, суму, за яку буде відчужено земельну ділянку, тощо представник може визначити самостійно згідно з їхніми попередніми домовленостями.

Згідно з частиною третьою статті 238 ЦК України представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом.

Водночас словосполучення «у своїх інтересах» потрібно розуміти так, що представник не може вчиняти від імені особи, яку він представляє, правочин щодо себе особисто (тобто бути стороною цього правочину) або в інший спосіб на шкоду інтересам довірителя, зокрема на користь інших осіб, включаючи і тих, представником яких він одночасно є.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114187331>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.08.2023 у справі №523/20890/21 (провадження №61-5585св23)

Обов'язковою умовою переходу права вимоги у порядку спадкування до спадкоємців про визнання за ними права власності на квартиру, у якій проживав спадкодавець, але помер до вирішення питання відповідним державним органом про її приватизацію, є звернення спадкодавця до відповідного органу приватизації з належно оформленою заявою.

[Статтею 1216 ЦК України](#) визначено, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини ([стаття 1218 ЦК України](#)).

За правилами [статті 345 ЦК України](#) фізична або юридична особа може набути право власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності.

У частині третій [статті 9 Житлового кодексу України](#) визначено, що громадяни мають право на приватизацію квартир (будинків) державного житлового фонду, житлових приміщень у гуртожитках, які перебувають у власності територіальних громад, або придбання їх у житлових кооперативах, на біржових торгах, шляхом індивідуального житлового будівництва чи одержання у власність на інших підставах, передбачених законом.

У тому разі, коли громадянин, який висловив волю на приватизацію займаної ним квартири, помер до прийняття компетентним органом рішення про приватизацію, але після збігу встановленого частиною третьою [статті 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду»](#) строку, до його спадкоємців у порядку спадкування переходить право вимагати визнання за ними права власності на таку квартиру.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112775503>

Спадкове право

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду 18.09.2023 у справі №582/18/21 (провадження №61-20968 сво 21)

КЦС ВС підкреслює, що слід розмежовувати сферу дії [статті 74 СК України](#) і [статті 1264 ЦК України](#), оскільки зазначені норми регулюють різні правовідносини, а саме сімейні та спадкові.

За загальним правилом дія актів цивільного законодавства в часі має фугуроспективний характер, тобто спрямована на майбутнє.

У зв'язку із цим акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності; із загального правила про застосування актів цивільного законодавства до спадкових відносин, що виникають з моменту відкриття спадщини, абзацом 1 пункту 5 [Прикінцевих та перехідних положень ЦК України](#) передбачається виняток і допускається застосування [ЦК України](#) до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким зі спадкоємців до набрання ним чинності. Відповідно п'ятирічний строк, передбачений [статтею 1264 ЦК України](#), повинен виповнитися на момент відкриття спадщини і його необхідно обчислювати з урахуванням часу спільного проживання зі спадкодавцем однією сім'єю, у тому числі до набрання чинності цим Кодексом.

[ЦК України](#) застосовується до цивільних відносин, що виникли після набрання ним чинності. Щодо цивільних відносин, які виникли до набрання чинності [ЦК України](#), положення цього [Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли або продовжують існувати після набрання ним чинності \(пункт 4 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України\)](#).

Слід розмежовувати сферу дії [статті 74 СК України](#) і [статті 1264 ЦК України](#), оскільки зазначені норми регулюють різні правовідносини (сімейні та спадкові). Якщо вимога про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу заявлена у зв'язку з таким проживанням не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини, відповідні відносини є спадковими і до них слід застосовувати [статтю 1264 ЦК України](#).

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСП за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113690426>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.10.2023 у справі №607/22488/20 (провадження №61-10826св23)

КЦС ВС вказав, що для визнання правочину недійсним на підставі, передбаченій частиною першою [статті 225 ЦК України](#), може бути лише абсолютна неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними.

Відповідно до [статті 1233 ЦК України](#) заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповіт є одностороннім правочиним, оскільки залежить виключно від волі заповідача. Заповіт лише спрямовується на виникнення у спадкоємця прав та обов'язків, але до моменту смерті не створює їх у нього. Розпорядження, яке міститься у заповіті, набирає чинності лише у разі смерті заповідача.

За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі (частина друга [статті 1257 ЦК України](#)).

Відповідно до частини першої [статті 215 ЦК України](#) підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою [статті 203 цього Кодексу](#).

Правові наслідки вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, визначені у [статті 225 ЦК України](#). Частинами першою, другою цієї статті встановлено, що правочин, який дієздатна фізична особа вчинила у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, може бути визнаний судом недійсним за позовом цієї особи, а в разі її смерті – за позовом інших осіб, чиї цивільні права або інтереси порушені.

Правила [статті 225 ЦК України](#) поширюються на ті випадки, коли фізичну особу не визнано недієздатною, однак у момент вчинення правочину особа перебувала у такому стані, коли вона не могла усвідомлювати значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо).

Для визначення наявності такого стану на момент укладення правочину суд зобов'язаний призначити судово-психіатричну експертизу за клопотанням хоча б однієї зі сторін. Справи про визнання правочину недійсним із цих підстав вирішуються з урахуванням як висновку судово-психіатричної експертизи, так і інших доказів, які підтверджують чи спростовують доводи позивача про те, що в момент укладення оспорюваного правочину особа не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114322858>

Кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису.

ЄСПЛ наголошує на тому, що право на доступ до суду має бути ефективним. Реалізуючи пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), кожна держава-учасниця Конвенції вправі встановлювати правила судової процедури, у тому числі й процесуальні заборони і обмеження, зміст яких – не допустити судовий процес у безладний рух.

Підсистема «Електронний суд» забезпечує можливість автоматичного надсилання матеріалів справ в електронному вигляді до електронних кабінетів учасників справи та їхніх повірених.

До електронних кабінетів користувачів надсилаються у передбачених законодавством випадках документи у справах, які внесені до автоматизованої системи діловодства судів (далі – АСДС) та до автоматизованих систем діловодства, що функціонують в інших органах та установах у системі правосуддя. Документи у справах надсилаються до електронних кабінетів користувачів у випадку, коли вони внесені до відповідних автоматизованих систем у вигляді електронного документа, підписаного кваліфікованим підписом підписувача (підписувачів), чи у вигляді електронної копії паперового документа, засвідченої кваліфікованим електронним підписом відповідального працівника суду, іншого органу чи установи правосуддя (далі – автоматизована система діловодства).

До електронних кабінетів користувачів надсилаються відомості, у тому числі про отримання та реєстрацію документів у справі, а також інші відомості, що призвели до зміни стану розгляду справи.

Особам, які не мають зареєстрованих електронних кабінетів, документи у передбачених цим пунктом випадках можуть надсилатися засобами підсистем ЄСІТС на адресу електронної пошти, вказану такими особами під час подання документів до суду (пункт 37 Положення про ЄСІТС).

Законодавцем допускається подання фізичною особою нарівні з паперовою формою, зокрема, апеляційних скарг в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним кваліфікованим електронним підписом учасника справи та подання такого документу через підсистеми «Електронний суд» та «Електронний кабінет», або з використанням офіційної електронної адреси із засвідченням кваліфікованим електронним підписом.

Звернення фізичної особи до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним і правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється з безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду.

Наведені висновки не стосуються адвокатів, нотаріусів, приватних виконавців, судових експертів, державних органів та органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки, які реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСП за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113701392>

ВП ВС виснувала, що процесуальне правонаступництво у виконавчому провадженні у разі смерті боржника (фізичної особи) є цілком можливим.

Конституція України визначає, що судові рішення є обов'язковим до виконання (частина п'ята статті 124 у редакції, чинній до 30 вересня 2016 року; стаття 129-1 у редакції, що набрала чинності 30 вересня 2016 року). Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд (частини друга та третя статті 129-1 Основного Закону у редакції, що набрала чинності 30 вересня 2016 року).

Виконання судового рішення є заключним етапом цивільного процесу щодо захисту порушеного права чи законного інтересу особи, що звернулась до суду за захистом.

У разі вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження за поданням державного виконавця або за заявою сторони суд замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником (частина перша статті 378 ЦПК України у редакції, що була чинною на час смерті ОСОБА_6). За змістом абзацу другого частини другої статті 39 Закону №606-XIV виконавче провадження зупиняється у випадках, передбачених, зокрема пунктом 1 частини першої статті 37 Закону №606-XIV (смерть, оголошення померлим чи визнання безвісно відсутнім стягувача або боржника, або припинення юридичної особи, якщо встановлені судом правовідносини допускають правонаступництво).

Смерть боржника слід розглядати як вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження. Велика Палата Верховного Суду вважає, що вказаними нормами права з огляду на їх системне тлумачення передбачено заміну сторони виконавчого провадження (у разі її смерті) правонаступником.

Зі свого боку відповідно до статті 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

У спірних правовідносинах до складу спадщини входить, зокрема, обов'язок з відшкодування шкоди, що належав спадкодавцю (ОСОБА_6) за життя. Цей обов'язок не припинився внаслідок смерті боржника та продовжує існувати.

Відповідно до положень статті 1282 ЦК України спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен зі спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто у розмірі, який відповідає його частці у спадщині. Вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено. У разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора накладає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі.

За змістом наведених вище норм права задоволення вимог кредитора спадкоємцями має відбуватись у межах вартості отриманого ними у спадщину майна. Звідси обов'язок спадкоємців боржника перед кредиторами спадкодавця виникає лише у межах, передбачених статтею 1282 ЦК України, тобто в межах вартості майна, одержаного у спадщину. У разі неотримання від спадкодавця у спадщину жодного майна особа не набуває статусу спадкоємця, і, як наслідок, у неї відсутній обов'язок задовольнити вимоги кредитора померлої особи (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 03 листопада 2020 року у справі №916/617/17 (пункт 98)).

Невизначення вартості успадкованого майна не впливає на вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження. Водночас, задовольняючи заяву про заміну учасника справи, боржника у виконавчому провадженні, який помер, його спадкоємцем, суд відповідно до частини першої статті 1282 ЦК України має визначити розмір боргу, який відповідає частці спадкоємця у спадщині, та вказати, що така заміна здійснюється в межах вартості майна, одержаного у спадщину (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 03 листопада 2020 року у справі №916/617/17 (пункт 109)).

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114757808>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11.10.2023 у справі №756/8056/19 (провадження №14-94цс21)

Той факт, що відповідач, який не був належно повідомлений судом першої інстанції про час і місце розгляду справи, не брав участі у такому розгляді, є підставою для вирішення апеляційним судом заяви цього відповідача про застосування позовної давності, навіть якщо така заява не подавалася ним у суді першої інстанції.

Згідно зі [статтею 12 ЦПК України](#) цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін. Учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов'язків, передбачених законом. Кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

В апеляційній скарзі ОСОБА_3 акцентував увагу суду на тому, що не був повідомлений судом першої інстанції про день, час та місце розгляду справи, яку розглянуто за його відсутності, посилався на те, що він був позбавлений можливості довести свої заперечення на позов та аргументувати свою позицію, подати докази та заяву про застосування строків позовної давності в суді першої інстанції. Вказував на те, що міг детально пояснити свою позицію лише в апеляційному суді, та в апеляційній скарзі просив оцінити кожен довід і аргумент, якими обґрунтовував заперечення проти позовної заяви, оскільки не міг взяти участь у суді першої інстанції з незалежних від нього причин.

Для практичної реалізації конституційної засади змагальності сторін законом гарантуються однакові можливості сторонам в усьому, що стосується їх прав, оскільки дійсна змагальність буде можлива лише за умови дотримання рівних можливостей у збиранні, наданні та дослідженні доказів.

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції та погоджуючись із його висновками про недійсність договору позики, укладеного одним з подружжя, суд апеляційної інстанції не надав оцінки діям ОСОБА_3 як контрагента за цим договором на предмет добросовісності, зокрема не встановив і не перевіряв, чи знав відповідач про те, що йому у позику передаються саме спільні кошти подружжя, а не інші кошти, які до спільного майна не належать, і що ОСОБА_2 не отримав згоди іншого з подружжя на їх передання в позику.

Суд першої інстанції, розглядаючи справу за відсутності ОСОБА_3, обмежився посиланням на те, що ОСОБА_3 знав про перебування позивачки ОСОБА_1 та відповідача ОСОБА_2 у зареєстрованому шлюбі, а тому не міг не знати, що в позику передаються саме спільні кошти. Суд апеляційної інстанції погодився з такими доводами, проте не надав жодної оцінки доводам ОСОБА_3, викладеним ним в апеляційній скарзі, про неналежність цих коштів до спільного майна.

Апеляційний суд не навів мотивів прийняття або відхилення наведених вище аргументів відповідача ОСОБА_3 щодо обставин, які мають значення для правильного вирішення цієї справи, а погодився з висновками суду першої інстанції стосовно суті спору без відповідної перевірки.

ОСОБА_3 на стадії апеляційного розгляду справи заявив про пропуск позивачем строку звернення до суду. На обґрунтування заяви посилався на те, що не знав про наявність спору в суді, не був присутнім під час розгляду справи та не був належним чином повідомлений про розгляд справи судом.

Із зазначеного вбачається, що кожна зі сторін мала довести певні факти щодо позовної давності, яким, зі свого боку, за наявності відповідних процесуальних підстав (підстав для врахування заяви про позовну давність, подану на стадії апеляційного розгляду справи) мав надати правову оцінку апеляційний суд.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114228699>

ВП ВС вказала, що, вирішуючи питання розподілу судових витрат, суд враховує не те, коли замовлено експертизу та отримано висновок експерта – до чи після звернення позивача до суду з позовом, а те, чи пов'язані безпосередньо ці витрати з розглядом справи.

Згідно зі статтею 133 ЦПК України судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Частиною третьою зазначеної статті передбачається, що до витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати:

- 1) на професійну правничу допомогу;
- 2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи;
- 3) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
- 4) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Згідно з частинами першою, п'ятою – стоною [статті 106 ЦПК України](#) учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. У висновку експерта зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду та що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду.

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб (частина перша статті 71 ЗУ «Про судову експертизу»).

Висновок експерта може бути підготовлений як підставі ухвали суду про призначення експертизи, так і на замовлення учасника справи.

Відшкодування витрат за проведення експертизи не обмежується випадком її призначення та проведення після відкриття провадження у справі.

Відтак сторона, на користь якої ухвалено рішення, має право на відшкодування витрат за експертизу, проведену до подання позову, якщо такі витрати пов'язані з розглядом справи, зокрема якщо судом враховано відповідний висновок експерта як доказ.

Відмова у відшкодуванні судових витрат за проведення експертизи стороні, на користь якої ухвалене судове рішення (особливо, якщо суд врахував відповідний висновок експерта як доказ), не узгоджується із засадами розумності, добросовісності, справедливості та правової визначеності, а також не забезпечує конструкцію передбачуваності застосування процесуальних норм, отже, не є такою, що відповідає принципу верховенства права.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115546317>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18.09.2023 у справі №758/5118/21 (провадження №61-5554сво23)

У разі коли в позовній заяві об'єднано дві і більше вимог немайнового характеру, судовий збір сплачується за кожну вимогу немайнового характеру.

ЄСПЛ вважає необхідність сплати судових витрат легітимним обмеженням права на доступ до суду. Водночас розмір судових витрат у конкретній справі є істотним фактором, який дає змогу визначити, чи мала особа право на доступ до суду. Під час оцінки того, чи були дотримані вимоги доступу до суду у справах, які стосуються судових витрат, до уваги мають братися обставини конкретної справи, здатність заявника сплатити судові витрати, стадія, на якій перебуває провадження (рішення ЄСПЛ у справі «Paykar Yev Haghtanak Ltd v. Armenia», №21638/03, 20 December 2007).

Порядок сплати та розміри ставок судового збору встановлено [Законом України «Про судовий збір»](#).

У [преамбулі цього Закону](#) зазначено, що він визначає правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зазначає, що до позовних заяв немайнового характеру відносяться вимоги, які не підлягають вартісній оцінці. Під немайновим позовом слід розуміти вимогу про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці.

Відповідно до частини першої [статті 188 ЦПК України](#) в одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги. Похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги).

Можливість пред'явлення кількох окремих позовів є одним з аргументів, який дозволяє виснувати, що у цій справі має місце не одна вимога, а кілька вимог щодо різних відповідачів. Із цим пов'язаний і другий аргумент, який впливає з можливості подання окремих позовів, а саме: якщо б позивач подавав окремі позови про виселення, то мав би сплатити судовий збір за кожний із них.

Третій аргумент на користь позиції щодо необхідності врахування суб'єктного складу правовідносин при визначенні кількості вимог стосується ситуації, коли декілька позивачів пред'являють позов до одного відповідача. У такому випадку кожен із позивачів має сплатити судовий збір у розмірі, встановленому для немайнових вимог, адже відповідно до абзацу 2 частини сьомої [статті 6 Закону України «Про судовий збір»](#) у разі коли позов немайнового характеру подається одночасно кількома позивачами до одного або кількох відповідачів, судовий збір сплачується кожним позивачем окремим платіжним документом у розмірах, установлених [статтею 4 цього Закону](#) за подання позову немайнового характеру.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113721711>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 04.07.2013 у справі №359/3016/21 (провадження №61-6893св23)

КЦС ВС зазначив, що забезпечення позову у вигляді встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, яке є предметом іпотеки, на яке вже було накладено арешт у порядку примусового виконання судового рішення та звернуто стягнення, не може вважатися допустимим заходом охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій з боку відповідача.

Забезпечення позову – це тимчасове обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних із ним інших осіб в інтересах забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача (заявника). Зазначені обмеження встановлює суд в ухвалі, вони діють до заміни судом виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову.

У [статті 150 ЦПК України](#) встановлені види забезпечення позову, зокрема заборона вчиняти певні дії.

Відповідно до частини третьої [статті 150 ЦПК України](#) види забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Заборона вчиняти певні дії, разом з іншим, може бути пов'язана з необхідністю збереження об'єкта спору в існуючому стані та збереження його статусу, що має сприяти вирішенню спору та можливості виконання судового рішення.

Співмірність передбачає співвідношення негативних наслідків від вжиття заходів забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів, з урахуванням відповідності права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, майнових наслідків накладення арешту на майно та (або) грошові кошти чи заборони відповідачу здійснювати певні дії.

Отже, при вирішенні питання про забезпечення позову суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; ймовірності утруднення виконання або невиконання рішення суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, які не є учасниками.

Задовольняючи заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову шляхом встановлення заборони на відчуження нерухомого майна, щодо якого здійснювалися дії з примусової реалізації, суди попередніх інстанцій не звернули належної уваги на співмірність застосованого заходу забезпечення позову з предметом і підставами поданого позову, не врахували негативні наслідки від вжиття такого заходу та безпосередній вплив на права та охоронювані законом інтереси осіб, які не є учасниками цієї справи – стягувача ПАТ АБ «Укргазбанк» та особи переможця торгів, який сплативши грошові кошти за придбаний ним лот, отримавши акт реалізації майна з електронних торгів, позбавлений можливості завершити процедуру оформлення права власності на придбане на прилюдних торгах майно.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112030193>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 09.08.2023 у справі №757/1592/21 (провадження №61-3651ск23)

Визнання апеляційної скарги неподаною та повернення її заявнику можливе лише в разі неусунення заявником недоліків, зазначених в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху.

Відповідно до пункту 2 частини четвертої статті 356 ЦПК України до апеляційної скарги додаються копії скарги та доданих письмових матеріалів відповідно до кількості учасників справи.

У разі подання до суду документів в електронній формі учасник справи зобов'язаний надати доказ надсилання листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів (частина сьома статті 43 ЦПК України).

Європейський суд з прав людини зауважив, що внутрішньодержавним судам при застосуванні процесуальних норм належить уникати як надмірного формалізму, так і надмірної гнучкості, які можуть призвести до скасування процесуальних вимог, встановлених законом (SHISHKOV v. RUSSIA, №26746/05, § 110, ЄСПЛ, від 20 лютого 2014 року).

У справі, яка переглядається:

при залишенні апеляційної скарги без руху апеляційний суд виходив із того, що ОСОБА_1 не додав до апеляційної скарги її копій разом з додатками відповідно до кількості учасників справи та запропонував позивачеві направити до Київського апеляційного суду копії апеляційної скарги у паперовій формі відповідно до кількості учасників справи;

23 лютого 2023 року ОСОБА_1 подав до апеляційного суду заяву про усунення недоліків, у якій зазначив, що з огляду на частини шосту – сьому статті 43 ЦПК України не має обов'язку з подання копій апеляційної скарги до суду в паперовій формі, оскільки апеляційна скарга подана в електронній формі;

апеляційний суд не звернув увагу на те, що визнання апеляційної скарги неподаною та повернення її заявнику можливе лише в разі неусунення заявником недоліків, зазначених в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху;

оскільки апеляційна скарга була залишена без руху з підстав невиконання позивачем вимог пункту 2 частини четвертої статті 356 ЦПК України щодо подання до суду копій апеляційної скарги в паперовій формі, а ухвала про визнання апеляційної скарги неподаною та повернення її скажнику фактично мотивована недодержанням позивачем вимог частини сьомої статті 43 ЦПК України, то апеляційний суд зробив передчасний висновок про неусунення ОСОБА_1 недоліків апеляційної скарги, викладених в ухвалі про залишення її без руху, та наявність підстав для її повернення позивачу;

у випадку, якщо апеляційний суд після подання ОСОБА_1 заяви про усунення недоліків, установив наявність інших недоліків апеляційної скарги, які в ухвалі від 17 лютого 2023 року не зазначалися, суд не позбавлений можливості повторно залишити апеляційну скаргу без руху із зазначенням таких недоліків і встановлення заявникові строку для їх усунення.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112758971>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 15.08.2023 у справі №174/760/21 (провадження №61-8044св23)

КЦС ВС вказав, що провадження у справі не підлягає зупиненню, якщо особа призвана до лав ЗСУ та бере активну участь у розгляді справи.

Зупинення провадження у справі – це тимчасове припинення судом вчинення процесуальних дій під час судового розгляду із визначених у законі об'єктивних підстав, які перешкоджають наступному розгляду справи і щодо яких неможливо передбачити їх усунення.

За приписами пункту 2 частини першої [статті 251 ЦПК України](#) суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Отже, процесуальний закон пов'язує необхідність зупинення провадження у справі з фактом перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Згідно зі статтею 1 [Закону України «Про Збройні Сили України»](#) Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до [Конституції України](#) покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Приписи пункту 2 частини першої [статті 251 ЦПК України](#) мають своєю метою захист процесуальних прав учасника цивільного процесу, який перебуває у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан. Вони покликані забезпечити об'єктивний розгляд справи.

Провадження у справі підлягає зупиненню лише у випадку наявності обставин, які перешкоджають розгляду справи.

ОСОБА_1, призваний на військову службу 14 квітня 2022 року, активно бере участь у розгляді справи, наполягає на завершенні апеляційного перегляду справи, рішенням суду першої інстанції від 16 січня 2023 року у якій вирішено трудовий спір. Дії відповідача, який наполягає на зупиненні провадження у справі з апеляційного перегляду рішення, ухваленого не на його користь, з посиланням на обставини, з ним не пов'язані, не відповідають принципу добросовісності. За таких обставин інститут зупинення провадження у справі не може бути застосований у цій справі на шкоду інтересам позивача, меті цього інституту та принципам цивільного судочинства.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896497>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30.08.2023 у справі №332/1267/23 (провадження №61-9021св23)

КЦС ВС зазначив, що законодавством встановлено позасудовий порядок отримання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, що є підставою для відмови у відкритті провадження за заявою про встановлення факту, що має юридичне значення.

Відповідно до частини першої [статті 293 ЦПК України](#) окреме провадження – це вид непозовного цивільного судочинства, у порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи, зокрема, про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

У частині першій [статті 315 ЦПК України](#)

наведено перелік фактів, справи про встановлення яких розглядаються судом. За змістом частини другої цієї статті зазначений перелік не є вичерпним.

Вирішуючи питання про прийняття заяв про встановлення фактів, що мають юридичне значення, судам необхідно враховувати, що ці заяви повинні відповідати як загальним правилам щодо змісту і форми позовної заяви, так і вимогам щодо її змісту.

Так, відповідно до пункту 6 Порядку надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, затвердженого [постановою Кабінету міністрів України від 23 вересня 2015 року №740](#), рішення про надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, приймається органами соціального захисту населення за зареєстрованим місцем проживання у місячний строк з дати подання документів.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113236222>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.09.2023 у справі №2-2823/11 (провадження №61-6434св23)

Обставини оголошення сигналу «повітряна тривога» у певному регіоні необхідно вважати загальновідомими, тобто такими, що не потребують доказування, а неявка у судове засідання учасників справи може бути спричинена такою надзвичайною ситуацією, яка об'єктивно унеможливорює завчасне подання клопотання про відкладення розгляду справи з цих причин; недопущення сторони у судове засідання у зв'язку з повітряною тривоною обмежує право доступу до суду.

Суд відкладає розгляд справи у випадках, встановлених частиною другою [статті 223 цього Кодексу](#) (частина перша [статті 240 ЦПК України](#)).

Отже, у визначений ухвалою Одеського апеляційного суду час розгляду (11 жовтня 2022 року о 09 год. 30 хв.) справи №523/11536/19 тривала «повітряна тривога», сигнал про яку оголошено о 07 год. 41 хв., а про «відбій повітряної тривоги» – о 12 год. 52 хв., що підтверджується даними з вебсайту Одеської міської ради (<https://omr.gov.ua/news>). Отже, недопущення сторін у судове засідання 11 жовтня 2022 року у зв'язку з повітряною тривоною обмежує право доступу до суду. За таких обставин, незважаючи на належне повідомлення представника відповідача про дату, час і місце судового засідання, водночас ураховуючи наявність у сторін об'єктивних і поважних причин, з яких вони не змогли з'явитися до суду, так само, як і подати клопотання про відкладення судового розгляду з цих причин, тому за надзвичайної ситуації Верховний Суд погоджується з наведеними доводами представника ОСОБА_2 – ОСОБА_3 про те, що, розглядаючи справу №523/11536/19 у першому судовому засіданні 11 жовтня 2022 року, під час повітряної тривоги апеляційний суд мав вирішити питання про відкладення розгляду справи, застосовувавши відповідні процесуальні норми крізь призму загальних засад цивільного судочинства, дотримання гарантій прав особи на участь у розгляді її справи, а також обов'язку суду сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними процесуальних прав.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд вважає передчасним завершення апеляційного перегляду справи у першому судовому засіданні 11 жовтня 2022 року за відсутності представників сторін, які мали об'єктивні перешкоди для явки в судове засідання через оголошення сигналу «повітряна тривога», що свідчить про неналежне виконання апеляційним судом обов'язків із забезпечення всебічності, повноти і справедливості судового розгляду. Відповідно до [статті 263 ЦПК України](#) судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посиляються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні. Відповідно до пункту 1 [статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#), яка відповідно до [статті 9 Конституції України](#) є частиною національного законодавства України, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку належним і безстороннім судом, встановленим законом. Таке право повинно бути забезпечене судовими процедурами, які повинні бути справедливими.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113324413>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.09.2023 у справі №740/6998/21 (провадження №61-2264св23)

КЦС ВС вказав, що якщо позивач у справі є стягувачем у виконавчому провадженні, він не може пред'являти позов про скасування постанови державного виконавця про повернення виконавчого документа стягувачу, оскільки законом у цьому випадку передбачений інший спосіб судового захисту, а саме оскарження стягувачем рішення, дій, бездіяльності державного виконавця в порядку, передбаченому [розділом VII ЦПК України](#).

Відповідно до [статті 1 Закону України «Про виконавче провадження»](#)

виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені [Конституцією України](#), цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього [Закону](#), а також рішеннями, які відповідно до цього [Закону](#) підлягають примусовому виконанню.

Одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження при проведенні виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах, який передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, а також обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позови, що виникають із відносин щодо примусового виконання судових рішень.

Під час виконання судових рішень сторони виконавчого провадження мають право оскаржити рішення, дії або бездіяльність органів державної виконавчої служби, їх посадових осіб, виконавців чи приватних виконавців у порядку судового контролю, оскільки виконання судового рішення є завершальною стадією судового розгляду.

Згідно зі [статтею 447 ЦПК України](#) сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього [Кодексу](#), порушено їхні права чи свободи.

Скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції (частина перша статті 448 ЦПК України).

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113357566>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.11.2023 у справі №202/3681/16 (провадження №61-10719 св 23)

ВС зазначив, що положення частини четвертої [статті 270 ЦПК України](#) про те, що у разі необхідності суд може викликати сторони або інших учасників справи на судове засідання, не виключають обов'язку суду повідомити сторони про призначення судового засідання з розгляду заяви про розподіл судових витрат відповідно до частини другої [статті 246 ЦПК України](#) чи повідомити їх про прийняття заяви до розгляду (якщо провадження у справі є письмовим).

Відповідно до пункту 1 частини першої [статті 270 ЦПК України](#) суд, що ухвалив рішення, може за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Частинами третьою та четвертою [статті 270 ЦПК України](#) встановлено, що суд, який ухвалив рішення, ухвалює додаткове судове рішення в тому самому складі протягом десяти днів із дня надходження відповідної заяви. Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

У разі необхідності суд може викликати сторони або інших учасників справи на судове засідання. Неприбуття на судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

При розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань у заявах і клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань (частина перша [статті 182 ЦПК України](#)).

Враховуючи те, що постанова Дніпровського апеляційного суду від 07 червня 2023 року винесена за результатами розгляду справи у відкритому судовому засіданні з повідомленням учасників справи, відповідно до вимог [ЦПК України](#) додаткова постанова Дніпровського апеляційного суду від 22 червня 2023 року повинна виноситися у такому самому порядку, що й первісне судове рішення.

На порушення наведеного суд апеляційної інстанції розглянув заяву представника відповідача про ухвалення додаткового рішення про відшкодування судових витрат на правничу допомогу у відкритому судовому засіданні без повідомлення учасників справи.

Зазначене унеможливило іншій стороні надати відповідні заперечення проти таких вимог та доводити неспівмірність витрат на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами (частини п'ята, шоста [статті 137 ЦПК України](#)) додаткова постанова Дніпровського апеляційного суду від 22 червня 2023 року повинна виноситися у такому самому порядку, що й первісне судове рішення.

На порушення наведеного суд апеляційної інстанції розглянув заяву представника відповідача про ухвалення додаткового рішення про відшкодування судових витрат на правничу допомогу у відкритому судовому засіданні без повідомлення учасників справи.

Зазначене унеможливило іншій стороні надати відповідні заперечення проти таких вимог та доводити неспівмірність витрат на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами (частини п'ята, шоста [статті 137 ЦПК України](#)), а це є порушенням права на справедливий судовий розгляд ([стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#)).

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСП за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114623041>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18.12.2023 у справі №619/6227/21-ц (провадження №61-16003св23)

Сам лише факт запровадження воєнного стану на всій території України не може бути безумовною підставою для поновлення пропущеного більше ніж на один рік строку на апеляційне оскарження без підтвердження заявником конкретних обставин, які унеможливили вчинення саме ним відповідної процесуальної дії у визначений законом строк в період воєнного стану.

Згідно з частиною першою [статті 352 ЦПК України](#) учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення (частина перша [статті 354 ЦПК України](#)).

Згідно з пунктом 1 частини другої [статті 354 ЦПК України](#) учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Частиною третьою [статті 354 ЦПК України](#) передбачено, що строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений у разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій [статті 358 цього Кодексу](#).

Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду. Питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Проте сам лише факт запровадження воєнного стану на всій території України не може бути безумовною підставою для поновлення пропущеного більше ніж на один рік строку на апеляційне оскарження без підтвердження заявником конкретних обставин, які унеможливили вчинення саме ним відповідної процесуальної дії у визначений законом строк у період воєнного стану.

З повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115712740>

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

